

УДК 342.9:346.2(477)

Л.М. ПОПОВА,

канд. екон. наук, доц., Харківський національний університет будівництва та архітектури

РЕГУЛЯТОРНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

***Ключові слова:** державна регуляторна політика, етапи проведення регуляторної політики, засоби регулювання підприємницької діяльності, регуляторні акти, оцінка показників регуляторного впливу*

Історично важливим кроком для України є підписання Угоди, якою передбачається створення зони вільної торгівлі з ЄС. На рівні держави поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі повинна сприяти створенню більш сприятливого середовища для проведення підприємницької діяльності всередині країни. При цьому Уряд України визначає надзвичайну складність завдань, що стоять перед національною економікою. Адже приведення національних нормативно-правових актів, які регулюють економічну діяльність у відповідності з європейськими стандартами, перш за все, повинно стимулювати розвиток економіки нашої країни. Тому з метою реалізації визначених цілей в Україні постійно проводиться робота з удосконалення регуляторного середовища.

Надійним фундаментом для прискореного розвитку підприємництва в нашій країні є вдосконалення регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Саме тому аналізу державної політики при підготовці, прийнятті, контролю за виконанням управлінських рішень на всіх рівнях державної влади і місцевого самоврядування присвячені праці таких вчених, як Т. Акімова, О.М. Бандурки, В.М. Геєця, О.М. Головченка, І.В. Гончарова, М.В. Желіховської, М.З. Згуровського, Н.В. Злобіної, В.В. Липова, Л.Г. Мельника, В.Б. Ременнікова, Е.А. Смирнова та інших. Але якість державних регуляторних актів у сфері підприємницької діяльності є досить низь-

кою, тому задекларовані владою різного роду економічні реформи поки що не знаходять відповідної підтримки населення країни. Тому статтю присвячено дослідженню організації регуляторної діяльності у сфері підприємництва та напрямків її вдосконалення.

Відповідно до чинного законодавства, під державною регуляторною політикою у сфері підприємницької діяльності розуміють напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських та адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами підприємництва, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів підприємництва та усунення перешкод для розвитку їх господарської діяльності.

Основними принципами державної регуляторної політики є [1]:

1) адекватність – відповідність форм та рівня державного регулювання господарських відносин у сфері підприємництва для вирішення існуючої проблеми у відповідних ринкових умовах з урахуванням усіх можливих альтернатив;

2) доцільність – обґрунтована необхідність державного регулювання господарських відносин з метою вирішення певної проблеми;

3) ефективність – забезпечення досягнення внаслідок дії регуляторного акту максимально позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат матеріальних і фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва, громадян та держави;

4) збалансованість – забезпечення у регуляторній діяльності балансу інтересів суб'єктів підприємницької діяльності, громадян та держави;

5) передбачуваність – послідовність регуляторної діяльності, відповідність її цілям державної політики, а також планам з підготовки проектів регуляторних актів, що дозволяє суб'єктам підприємництва здійснювати планування своєї діяльності;

б) прозорість та врахування громадської думки – відкритість для фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань дій регуляторних органів на всіх етапах їх регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд регуляторними органами ініціатив, завдань та пропозицій, наданих у встановленому порядку фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями, обов'язковість та своєчасність доведення прийнятих актів до відома всіх цих осіб, інформування громадськості про результати здійснення регуляторної діяльності.

Проведення державної регуляторної політики включає:

1) планування діяльності з підготовки проектів регуляторних актів, встановлення єдиних принципів до аналізу регуляторного впливу та до здійснення відстежень результативності регуляторних актів, тобто заходів, спрямованих на оцінку стану впровадження регуляторного акту та досягнення цим актом цілей, задекларованих при його прийнятті;

2) оприлюднення проектів регуляторних актів з метою одержання зауважень і пропозицій від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, а також відкриті обговорення за участю представників громадськості з питань, пов'язаних з регуляторною діяльністю;

3) відстеження результативності регуляторних актів;

4) перегляд прийнятих регуляторних актів;

5) їх систематизацію;

6) недопущення прийняття регуляторних актів, які є непослідовними або не узгоджуються чи дублюють діючі регуляторні акти;

7) оприлюднення інформації про здійснення регуляторної діяльності.

Регуляторним актом вважається: а) прийнятий уповноваженим регуляторним органом нормативно-правовий акт, який або окремі положення якого спрямовані на вдосконалення правового регулювання господарських відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами підприємницької діяльності; б) інший прийнятий уповноваженим регулятивним органом офіційний письмовий документ, який

встановлює, змінює чи скасовує норми права, застосовується неодноразово та щодо невизначеного кола осіб і який або окремі положення якого спрямовані на правове регулювання господарських відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами підприємницької діяльності, незалежно від того, чи вважається цей документ відповідно до закону, що регулює відносини у певній сфері, нормативно-правовим актом.

До регуляторних органів відносяться: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, інші державні органи та центральні органи виконавчої влади, перелік яких наведено у постанові Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» [2]. До регуляторних органів також належать територіальні органи центральних органів виконавчої влади, державні спеціалізовані установи та організації, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, а також посадові особи будь-якого із зареєстрованих органів, якщо ці органи, установи, організації, посадові особи, відповідно до законодавства України мають повноваження приймати регуляторні акти.

Держава для реалізації економічної політики та втілення в життя задекларованих реформ може застосовувати різноманітні засоби і механізми регулювання підприємницької діяльності.

Основними засобами регулюючого впливу держави на суб'єктів підприємницької діяльності є:

– державне замовлення та державне завдання;

– ліцензування, патентування і квотування певних видів підприємницької діяльності;

– сертифікація та стандартизація. При чому застосування стандартів чи їх окремих положень є обов'язковим для: 1) суб'єктів підприємницької діяльності, якщо посилання на стандарти є в регуляторних актах; 2) учасників угоди (контракту) щодо розроблення, виготовлення чи постачання продукції, якщо в ній (ньому) є посилання на певні стандарти;

3) виробника чи постачальника продукції, якщо він склав декларацію про відповідність продукції певним стандартам чи застосував позначення цих стандартів у її маркуванні;

4) виробника чи постачальника, якщо його продукцію сертифіковано щодо вимог стандартів;

- застосування нормативів та лімітів;
- регулювання цін та тарифів;
- надання інвестиційних, податкових та інших пільг;
- надання дотацій, компенсацій, цільових інвестицій та субсидій.

Умови, обсяги, сфери та порядок застосування окремих засобів державного регулювання підприємницької діяльності визначаються Господарським кодексом України [3]. Обмеження щодо здійснення підприємницької діяльності, а також перелік видів підприємницької діяльності встановлюється Конституцією України [4] та чинним законодавством.

Широкі права в проведенні державної регуляторної політики мають як окремі громадяни так і суб'єкти підприємницької діяльності, їх об'єднання, наукові установи, а також консультативно-дорадчі органи, що створюються при органах державної влади та місцевого самоврядування для захисту інтересів громадян та суб'єктів господарювання. Зокрема, вони мають право:

- подавати до регуляторних органів пропозиції про необхідність підготовки проектів регуляторних актів;
- брати участь у розробці проектів регуляторних актів у випадках передбачених законом;
- подавати зауваження та пропозиції щодо оприлюднених проектів регуляторних актів та брати участь у відкритих обговореннях питань, пов'язаних з регуляторною діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності;
- бути залученими регуляторними органами до аналізу регуляторного впливу, експертних висновків та виконання заходів з відстеження результативності регуляторних актів;
- самостійно готувати аналіз впливу проектів регуляторних актів, розроблених регулято-

рними органами, відстежувати результативність регуляторних актів, подавати за наслідками цієї діяльності зауваження та пропозиції регуляторним органам або органам, які на підставі аналізу звітів про відстеження результативності регулятивних актів можуть приймати рішення про необхідність їх перегляду;

- одержувати від регуляторних органів відповіді на звернення, подані у встановленому законом порядку, інформацію щодо ефективності їх регуляторної діяльності.

На жаль, робота більшості справді незалежних неурядових організацій і наукових інституцій, що фінансуються з бюджету, практично не впливає на зміст проектів державних регуляторних актів у сфері підприємницької діяльності. Сьогодні основне завдання полягає у виведенні державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності на якісно новий рівень – рівень професійної відповідальності, аналітичної чесності, рівень вірності вчених та експертів з економічних питань власним переконанням про напрямки проведення різного роду реформ з метою розбудови в Україні високоефективного господарського комплексу.

Розробники проектів регуляторних актів при проведенні аналізу їх регуляторного впливу повинні:

- визначити проблему, яку пропонується розв'язати шляхом державного регулювання господарських відносин, а також оцінити важливість цієї проблеми;
- обґрунтувати, чому визначена проблема потребує державного регулювання;
- обґрунтувати, чому ця проблема не може бути розв'язана за допомогою діючих регуляторних актів та розглянути можливість внесення змін до них;
- визначити очікувані результати прийняття запропонованого регуляторного акту, у тому числі виконати розрахунки очікуваних витрат та вигод суб'єктів підприємницької діяльності, громадян та держави внаслідок дії регуляторного акта;
- визначити цілі та оцінити усі прийнятні альтернативні способи досягнення встанов-

лених цілей, у тому числі ті з них, які не передбачають безпосереднього державного регулювання господарських відносин;

- аргументувати переваги обраного способу досягнення встановлених цілей;

- описати механізми і заходи, що забезпечать розв'язання визначеної проблеми шляхом прийняття розробленого регулятивного акта;

- обґрунтувати можливість досягнення встановлених цілей у разі прийняття запровадженого акта;

- обґрунтовано довести, що вигоди, які виникають внаслідок дії запропонованого акта, виправдовують відповідні витрати навіть у випадку, коли витрати та/або вигоди не можуть бути кількісно визначені;

- оцінити можливість впровадження та виконання вимог регуляторного акта залежно від резервів, якими розпоряджаються органи влади, фізичні та юридичні особи, які повинні виконувати ці вимоги;

- оцінити ризик впливу зовнішніх чинників на дію запровадженого регуляторного акта;

- обґрунтувати запропонований строк дії регуляторного акта;

- визначити показники результативності регуляторного акта;

- визначати заходи, за допомогою яких буде здійснюватися відстеження результативності регуляторного акта в разі його прийняття.

Одним із шляхів розв'язання цих та інших проблем, пов'язаних з розробкою, впровадженням в дію, відстеженням результативності регуляторних актів є створення ситуаційно-аналітичних центрів, які реалізують функції підготовки та підтримки рішень з регуляторної політики. Розвиток сучасних інформаційних технологій дає змогу за допомогою таких ситуаційно-аналітичних центрів оптимізувати рішення, що приймаються шляхом оцінки та моделювання ситуацій, підвищити якість попереднього аналізу інформації, яка використовується у розрахунках ефективності впровадження регуляторних актів, забезпечити інтеграцію аналітичної обробки даних та візуалізацію інформації. Такі центри створюють можливість безпосереднього доступу ке-

рівників регуляторних органів до інформаційних ресурсів усіх структурних підрозділів, а також забезпечують доступ до інформації організацій, що взаємодіють у прийнятті регуляторних актів та, врешті, скорочують витрати, пов'язані з їх розробкою.

Кожен проект регуляторного акта повинен бути оприлюднений з метою одержання зауважень і пропозицій від фізичних і юридичних осіб, суб'єктів підприємницької діяльності. При цьому оприлюднення проекту акта не може бути перешкодою для проведення громадських обговорень та будь-яких інших форм громадських слухань цього проекту. Прийняті ж остаточно регуляторні акти підлягають офіційному оприлюдненню відповідно до чинного законодавства.

Так, Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року [5], прийнята Кабінетом Міністрів України, була опублікована у газеті «Урядовий кур'єр» у серпні 2017 року. Реалізація цієї Стратегії повинна здійснюватися за такими стратегічними напрямками, які базуються на результатах проведеного аналізу сфери підприємництва в Україні з урахуванням міжнародної практики та опосередковано враховують принципи, визначені в Акті з питань малого бізнесу для Європи, та рекомендації індексу економічної політики в сфері малого та середнього підприємництва:

- 1) створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього підприємництва;

- 2) розширення доступу малого та середнього підприємництва до фінансування;

- 3) спрощення податкового адміністрування;

- 4) сприяння експорту малого та середнього підприємництва;

- 5) підвищення конкурентоспроможності та інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва;

- 6) популяризація підприємницької культури та розвиток підприємницьких навичок.

Стосовно кожного регуляторного акта по-слідовно здійснюється базове, повторне та періодичне відстеження його результативності, яке включає:

– виконання заходів з відстеження результативності;

– підготовку та оприлюднення про відстеження результативності.

Для відстеження результативності регуляторних актів можуть бути використані статистичні дані, дані наукових досліджень та результати соціальних опитувань. Виконання заходів з відстеження результативності регуляторного акта забезпечується регуляторним органом, який прийняв цей акт.

У звіті про відстеження результативності регуляторного акту зазначаються:

– кількісні та якісні значення показників результативності;

– дані та припущення, на підставі яких здійснюється відстеження результативності;

– використані методи одержання результатів відстеження.

Оприлюднення інформації про проведення регуляторної діяльності здійснюють регуляторні органи шляхом публікації у друкованих засобах інформації та/або розміщення на своїх офіційних сторінках у мережі Інтернет або оприлюднення в інший спосіб, у тому числі через телебачення і радіо. Всі витрати, пов'язані з оприлюдненням документів стосовно регуляторної діяльності, фінансується за рахунок розробників регуляторних актів або регуляторних органів, які оприлюднюють ці документи.

Відповідальність за порушення вимог законодавства з питань регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності несуть керівники та посадові особи регуляторних органів, а також посадові особи регуляторних органів, на які покладено реалізацію окремих повноважень щодо здійснення регуляторної діяльності.

Центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну регуляторну політику та політику у сфері нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, є спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування та дозвільної системи у сфері підприємницької діяльності і координує дії з питань спрощення регуляторної бази та дерегуляції

господарської діяльності до покладених на неї завдань є Державна регуляторна служба України [6].

Відповідно до покладених на неї завдань регуляторна служба забезпечує реалізацію державної регуляторної політики на засадах захисту прав громадян провадження підприємницької діяльності, економічної багатоманітності та рівного захисту державою усіх суб'єктів господарювання.

Таким чином, зазначимо наступне:

1) надійним фундаментом для прискореного розвитку підприємницької діяльності в нашій країні є вдосконалення регуляторної політики у сфері господарської діяльності;

2) сьогодні робота більшості незалежних урядових та наукових інституцій практично не впливає на зміст та якість проектів державних регуляторних актів у сфері підприємницької діяльності;

3) одним із шляхів розв'язання проблем, пов'язаних з розробкою, впровадженням в дію та відстеженням результативності регуляторних актів є створення сучасних інформаційно-аналітичних центрів, які реалізують функцію підготовки та підтримки рішень з регуляторної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 № 1160–15. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

2. Про оптимізацію центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету міністрів України від 10.09.2014 № 442-2014-п. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>.

3. Господарський кодекс України : від 16.01.2003 № 436–IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page?text=%EF%B3%E4%EF%F0>.

4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

5. Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва в Україні на період 2020

року : розпорядження Кабінету міністрів України від 24.05.2017 № 504-2017-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#n8>.

служби України : Постанова Кабінету міністрів України від 24.12.2014. № 724. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/724-2014-%D0%BF>.

6. Деякі питання Державної регуляторної

Попова Л. М. Регуляторна політика у сфері підприємницької діяльності в Україні // Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 4. С. 191–196. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_4_32.pdf

Досліджуються права громадян та суб'єктів підприємницької діяльності при розробці регуляторних актів у сфері господарської діяльності, наводяться етапи оцінки державних регуляторних актів. Підкреслюється, що в сучасних умовах господарювання одним з основних завдань держави є виведення державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності на якісно новий рівень професійної відповідальності та аналітичної чесності при проведенні різного роду реформ з метою розбудови в Україні високо-ефективного господарського комплексу. Одним зі шляхів розв'язання проблем, пов'язаних з розробкою, впровадженням в дію, відстеженням результативності регуляторних актів є створення ситуаційно-аналітичних центрів, які реалізують функції підготовки та підтримки рішень з регуляторної політики.

***

Попова Л.Н. Регуляторная политика в сфере предпринимательской деятельности в Украине

Подчеркивается, что в современных условиях хозяйствования одной из основных задач государства является вывод государственной регуляторной политики в сфере предпринимательской деятельности на качественно новый уровень профессиональной ответственности и аналитической честности при проведении разного рода реформ с целью развития в Украине высокоэффективного хозяйственного комплекса. Одним из путей решения проблем, связанных с разработкой, внедрением в действие, отслеживанием результативности регуляторных актов является создание ситуационно-аналитических центров, реализующих функции подготовки и поддержки решений по регуляторной политике.

***

Popova L.N. Regulatory Policy in the Sphere of Entrepreneurial Activity in Ukraine

The author emphasizes that in today's economic conditions, one of the main state tasks is the transfer of state regulatory policy in the field of entrepreneurial activity to a qualitatively new level of professional responsibility and analytical honesty in conducting various types of reforms in order to build a highly efficient economic complex in Ukraine. One of the ways to solve problems related to the development, implementation, monitoring of the effectiveness of regulatory acts is to create situational and analytical centers that implement the functions of preparing and supporting regulatory policy decisions.